CERTIFIERAD FN-SKOLA

FN-förbundet
UNA SWEDEN

Aktion FN för fred

lärarmaterial

Certifierad FN-skola · ENGAGEMANG OCH KOMPETENS I GLOBALA FRÅGOR

INNEHÅLL

AKTION FN för fred

Föreläsning – *Minor*.....4

Fördjupning – *Globala målen och Minor*.....4

Konfliktlösningssövning 1 – *Termometern*.....5

Konfliktlösningssövning 2 – *Linjen*.....6

Övning – *Inte nudda golvet*.....7

Fördjupning – *Mål 17: Genomförande och globalt partnerskap*.....8

Dokumentär och diskussion – *Jody - minröjaren*.....9

Fördjupning – *Politisk aktivism*.....10

Kortfilm och diskussion – *Betty* 11

AKTION FN för fred - lärarmaterial.....13

AKTION FN för fred - koppling till Lgy 11.....15

AKTION FN

Aktion FN skapar kompetens och engagemang för globala frågor. Inför fyra internationella FN-dagar skickas Aktion FN-paket till lärare och elever varje år. Lärarna får bland annat färdiga lektioner med en rad tips på övningar och material. Eleverna får redskap för att genomföra en aktion på skolan för en global fråga. Aktion FN erbjuder på så vis alla FN-skolor att under en och samma vecka agera gemensamt för en bättre värld. Välkommen att vara med, en annan värld är möjlig!

Aktion FN läsåret 2018/19

För globala målen (FN-dagen)	v. 43	skickas ut v. 39
För mänskliga rättigheter (MR-dagen)	v. 50	skickas ut v. 46
För jämställdhet (Kvinnodagen)	v. 10	skickas ut v. 7
För fred (Dagen mot minor)	v. 14	skickas ut v. 11

Aktion FN för fred

Vårens sista Aktion FN lyfter FN:s fredsarbete, med särskilt fokus på Svenska FN-förbundets projekt Minor. Krig tar inte slut när vapnen tystnar. Minor som ligger gömda i marken dödar civila människor i både fred- och krigstider och hindrar länder från att gå vidare efter en konflikt. Tusentals människor dödas och skadas varje år. Majoriteten är civila och nästan hälften är barn. Minor hindrar barn från att gå i skolan, bönder från att bruka sin mark och flyktingar från att återvända hem när kriget är slut. Därför driver Svenska FN-förbundet projektet Minor.

I lärardelen presenteras olika metoder och fakta som inspiration till er undervisning, bland annat en PowerPoint med talmanus, två konfliktlösningsövningar och en dokumentär om Jody Williams, vinnare av Nobels fredspris 1997.

I samma paket finns även ett material till skolans elever, särskilt de i FN-elevföreningen, för att de ska kunna iscensätta Aktion FN för fred på skolan och uppmärksamma Svenska FN-förbundets projekt Minor. En aktion som vi hoppas ska inspirera många elever att lära mer om FN:s livsviktiga arbete mot minor.

Frågor? Kontakta skolhandläggarna (Terese, Hanna, Caroline eller Helen) via:
https://fn.se/om-oss/organisation/personal/

AKTION FN för fred

Föreläsning - Minor

Syfte

Ge ökad kunskap om Svenska FN-förbundets projekt *Minor* som stödjer FN:s minröjningsorganisation UNMAS och dess viktiga arbete världen över. Krig tar inte slut när vapnen tystnar. Minor som ligger gömda i marken dödar civila människor i både fred- och krigstider och hindrar länder från att gå vidare efter en konflikt. Tusentals människor dödas och skadas varje år. Majoriteten är civila och nästan hälften är barn. Minor hindrar barn från att gå i skolan, bönder från att bruka sin mark och flyktingar från att återvända hem när kriget är slut.

Genom projektet vill Svensk FN-förbundet öka kunskapen om minors förödande effekter, skapa opinion för en värld utan minor och ge stöd till FN:s livsviktiga arbete mot minor. Projektet bidrar till att: Minoffer får det stöd och den sjukvård de behöver, att mer mark kan röjas och att människor som bor i mindrabbade områden får riskutbildning.

För koppling till Lgy 11: se sidan 15 ff. i detta häfte.

Material

PowerPoint med diskussionsfrågor och talmanus, finns på portalen för FN-skolor: www.fn.se/portalen, lösenord: *bolivia*

Tid

C:a 45-60 minuter.

Fördjupning – Globala målen och Minor

Dela in eleverna i grupper om fyra och låt dem arbeta med diskussionskorten om de globala målen och Minor. Korten finns för utskrift i PDF-format på portalen för FN-skolor (en version på svenska och en på engelska): www.fn.se/portalen, lösenord: *bolivia*

AKTION FN för fred

Konfliklösningsövning 1 – Termometern

Syfte

Att reflektera över olika sätt att lösa konflikter. Bra som inledning och inspiration för arbeten om konflikthantering, från individnivå till global nivå.

För koppling till Lgy 11: se sidan 15 ff. i detta häfte.

Material

En öppen yta.

Tid

C:a 15 minuter.

Gör så här

Samla alla elever längs en tänkt linje som löper efter ena långsidan av rummet. Förklara att linjen ska tolkas som en termometer där den ena änden är varm, vilket betyder att man helt instämmer med det påstående som presenterats, medan den motsatta änden av linjen är kall, vilket betyder att om man placerar sig där så tar man avstånd ifrån påståendet.

Presentera olika påståenden som eleverna ska ta ställning till genom att placera sig längs termometern. Var noga med att berätta att det inte finns rätt eller fel – bara olika åsikter.

Låt eventuellt deltagarna prata sig samman med dem som står närmast. De som vill får motivera sin placering.

Om du vill kan du även ge eleverna möjlighet att få flytta på sig efter att ha lyssnat på varandras argument.

Förslag på påståenden:
Alla konflikter kan lösas.
Konflikter finns i alla relationer.
Våld är alltid fel.
Religion är den största orsaken till krig.
Ibland är det rätt att starta krig.
Människan är mer god än ond.
Vi lever i ett fredligt land.
Det är viktigt att Sverige har en stark försvarsindustri.

AKTION FN för fred

Konfliklösningsövning 2 – Linjen

Syfte

Att reflektera över olika metoder för konfliktlösning.

För koppling till Lgy 11: se sidan 15 ff. i detta häfte.

Material

En öppen yta.

Tid

C:a 15-20 minuter.

Gör så här

Be eleverna att ställa sig parvis mitt emot varandra med c:a en meters avstånd, som om de stod på var sin sida om en fiktiv gräns. Uppmana eleverna att hälsa på den som står mittemot på andra sidan gränsen, de får gärna hålla kvar händerna.

Instruera varje sida att deras mål är att på en minut få personen framför sig över till sin sida av gränsen. Säg gärna: ”Varsågoda att börja nu!”

Iaktta vad som händer. Många kommer att försöka dra över varandra med våld.

Summera tillsammans: Vad hände? Hur många tog till våld? Hur kändes det? Är det enda lösningen? Vad är effektivast? Varför gör man som man gör? Kan man dra lärdom av övningen när det handlar om konflikter i ett större perspektiv? Hur ska vi hantera konflikter? Vad är skillnaden mellan att tävla och samarbeta?

Efter övningen kan ni diskutera begrepp som nollsummespel och vår instinkt att först se till våra egna intressen, att vi tror att det går ut på att vinna istället för att samarbeta. Finns det internationella paralleller? Koppling till våra förväntningar på varandra, vår människosyn.

Tips! Det fredligaste är förstås att båda får som de vill, precis samtidigt – genom att byta sida.

AKTION FN för fred

Övning – Inte nudda golvet

Syfte

Att uppleva skillnaden mellan tävling och samarbete.

För koppling till Lgy 11: se sidan 15 ff. i detta häfte.

Material

En öppen yta. Ett A3-papper till varje elev.

Tid

C:a 20 minuter.

Gör så här

1. Förklara att ni ska göra en övning och dela ut ett A3-papper till varje elev. Vänta med att berätta syftet med övningen. Be varje deltagare att ta sitt papper och sprida sig i rummet för att sedan ställa sig ovanpå pappret så att deras fötter inte nuddar golvet.

Förklara reglerna, att eleverna från och med nu:

- inte får prata med varandra
- inte får nudda marken
- inte får hasa/hoppa fram på ett och samma papper

Tala om att målet med övningen är att: ”så fort som möjligt ta sig till en utpekad plats i rummet”. Denna plats väljer du som lärare ut, det kan t. ex. vara ett av hörnen eller genom en dörröppning.

2. Ge signal att börja.
Eleverna kommer sannolikt (om de inte redan varit med om denna övning…) att uppfatta uppgiften som en tävling. Eftersom du aldrig har sagt att det gäller att komma först – bara att göra det så fort som möjligt, gäller det förstås att hela gruppen ska ta sig till platsen du pekat ut. Se därför till att avsluta övningen först när alla klarat uppgiften.

Efteråt kan ni prata tillsammans om vad som hände: Lyft t. ex. olika angreppssätt i gruppen för att klara av uppgiften. Vilket var mest framgångsrikt? Hur kommunicerade ni när ni inte fick prata med varandra? Hur påverkade det lösningen? Om vi associerar tävling till den här situationen, hur tänker vi då i en riktig konfliktsituation?

Fördjupning – Mål 17: Genomförande och globalt partnerskap.

Dela in eleverna i 4 olika grupper och låt dem läsa på om mål 17: https://fn.se/wp-content/uploads/2018/03/M%C3%A5l-17.pdf

Med hjälp av denna källa: https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-17-partnerships-for-the-goals.html ska grupperna sedan förbereda en muntlig presentation med bildvisning, och i vissa fall filmvisning, för varandra.

Gruppindelning:

Grupp 1 - **Jamaica's 'Jurassic Park' moment:** https://medium.com/@UNDP/jamaicas-jurassic-park-moment-d506ee51b4e6

Grupp 2 - **The reality of climate change:** https://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/ourstories/the-quiet-after-the-storm.html

Grupp 3 - **Honduran women light the way:** https://stories.undp.org/honduran-women-light-the-way

Grupp 4 – **Building bridges in Afghanistan:** https://stories.undp.org/border-management-northern-afghanistan

AKTION FN för fred

Dokumentär och diskussion – Jody - minröjaren

Till dig som lärare

Dokumentären *Jody – minröjaren* innehåller bilder och scener som kan vara skrämmande eller obehagliga.Vi rekommenderar att du ser filmen själv innan du visar den för dina elever för att därefter kunna ta ställning till hur du vill utforma undervisningen med tanke på de elever du har i ditt klassrum.

Syfte

När krigen är över finns de fortfarande kvar, minorna. Ett fruktansvärt vapen som skördar tusentals människoliv varje år. I början av 1990-talet ligger över en miljon minor gömda under marken världen över. Syftet med detta lektionspass är eleverna ska få bekanta sig med Jody Williams. Williams lyckades, nästan helt på egen hand, att få organisationer i mer än 60 länder att ställa sig bakom hennes vision: en värld helt fri från minor. Williams tilldelas Nobels fredspris 1997.

För koppling till Lgy 11: se sidan 15 ff. i detta häfte.

Material

Möjlighet att visa dokumentären, som finns här: https://urskola.se/Produkter/208575-Vagen-till-Fredspriset-Jody-minrojaren för hela gruppen. Eleverna behöver tillgång till datorer, plattor eller mobiltelefoner med internetuppkoppling.

Tid

Dokumentären är 14 minuter + tid för diskussionsfrågor och uppgifter.

Instruktioner

Visa dokumentären för eleverna: https://urskola.se/Produkter/208575-Vagen-till-Fredspriset-Jody-minrojaren Be dem därefter att besvara följande diskussionsfrågor/lösa följande uppgifter i mindre grupper:

1. Vad tror ni är den största utmaningen gällande minor idag?

2. Finns det andra aktörer än stater som använder minor? Om ja, vilka?

3. Jody Williams nämner att det som skiljer minor från andra vapen är att de mestadels drabbar civila. Finns det andra vapen som i stor utsträckning drabbar civila och påverkar långt efter att kriget är slut?

4. Varför tror ni att det är så svårt att få bort minorna ur marken?

5. Mål 16 i Agenda 2030 är *Fredliga och inkluderande samhällen*. Ett av sätten att mäta om målet är uppfyllt baseras på hur många människor som känner sig trygga att röra sig ute i sitt bostadsområde Hur tror ni att minor påverkar detta mål? Hur påverkade det Adriana från Bosnien att inte kunna göra detta? Läs mer om mål 16 här: https://fn.se/wp-content/uploads/2018/03/M%C3%A5l-16.pdf

6. Ett annat mål i Agenda 2030 är mål 3 : God hälsa och välbefinnande. Adriana fick bra vård för sina skador, men på vilka sätt tror ni att det kan se olika ut beroende på var i världen man bor? Läs mer om mål 3 här: https://fn.se/wp-content/uploads/2018/03/M%C3%A5l-3.pdf

7. Varför tror ni att vissa länder var för ett förbud mot minor medan andra var emot? Kolla upp vilka länder som inte skrivit under här: http://www.icbl.org/en-gb/the-treaty/treaty-status.aspx Lär mer om minkonventionen/Ottawafördraget här: https://www.globalis.se/view/content/2813/full/1/1959

8. Jody Williams är ett exempel på hur en människa kan göra stor skillnad genom att engagera andra. Hon beskriver att aktivism är att agera i en fråga som man bryr sig om. Vad är nästa steg i att helt få bort minor och kan ni göra någonting här på skolan eller utanför för att engagera andra i frågan?

Fördjupning – Politisk aktivism

Dela in eleverna i par/mindre grupper. Be dem läsa artikeln *Psykologiska förklaringar till politisk aktivism*, skriven av Emma Bäck, doktor i psykologi, och Hanna Bäck, docent i statsvetenskap, Lunds universitet: https://www.psykologforbundet.se/globalassets/psykologtidningen/forskningsartiklar/forskning-politisk-psykologi_utan-bild.pdf Psykologtidningen nr. 7, 2014.

Be därefter eleverna att hitta en person som bedriver aktivism och presentera hen för övriga gruppen. Tips för inspiration är serien *Aktivismens tid* i 8 avsnitt: https://urskola.se/Produkter/184688-Aktivismens-tid-Meningen En dokumentärserie som visar att demokrati är något som hålls vid liv av vanliga medborgare. Här möter vi aktivister som på olika sätt engagerar sig i sina hjärtefrågor.

AKTION FN för fred

Kortfilm och diskussion – Betty

Syfte

När krigen är över finns de fortfarande kvar, minorna. Ett fruktansvärt vapen som skördar tusentals människoliv varje år. I början av 1990-talet ligger över en miljon minor gömda under marken världen över. Syftet med detta lektionspass är eleverna ska få mer kunskap om problematiken med minor och om UNMAS arbete med minhantering.

För koppling till Lgy 11: se sidan 15 ff. i detta häfte.

Material

Möjlighet att visa kortfilmen, som finns här:
https://www.youtube.com/watch?v=agmClW6uAzo för hela gruppen. Eleverna behöver tillgång till datorer, plattor eller mobiltelefoner med internetuppkoppling.

Tid

Filmen är 4 minuter + tid för diskussionsfrågor och uppgifter.

Instruktioner

Visa kortfilmen för eleverna: https://www.youtube.com/watch?v=agmClW6uAzo
Dela in dem i par eller mindre grupper. Låt eleverna läsa faktabladet om minor och andra explosiva lämningar: https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Faktablad-2-15-Minor-och-andra-explosiva-l%C3%A4mningar.pdf

Be därefter eleverna att besvara följande diskussionsfrågor/lösa följande uppgifter i paret/gruppen:

1. Vilka tankar fick ni när ni såg filmen?

2. Hur tror ni att det är att vara minröjare? Vilka tankar och känslor tror ni Betty har före och efter en arbetsdag?

3. I filmen får vi se Betty röja en mina manuellt vilket är en pålitlig men tidskrävande och farlig metod. Vilka andra metoder använder FN:s minröjningsorgan UNMAS: https://www.unmas.org/en för att röja minor? Vilka fördelar tror ni att respektive metod har?

4. UNMAS arbetar med minhantering utifrån fem pelare. Varför tror ni att respektive pelare är viktig i arbetet med minhantering?
   De fem pelarna är:
   - Minröjning
   - Riskutbildning om var minor finns placerade och hur de ser ut
   - Stöd till minoffer i form medicinsk assistans och rehabilitering
   - Förstöring av minlager
   - Påverkansarbete för att fler länder ska arbeta för en minfri värld.

5. Flera internationella avtal reglerar eller förbjuder användningen av minor. Idag har 164 länder anslutit sig till Ottawakonventionen, en konvention om förbud mot personminor. Trots detta är minproblematiken stor i världen. Vad tror ni att det beror på?

AKTION FN fred – lärarmaterial

Lärarmaterial som skickats i detta Aktion FN-paket till kontaktpersoner på FN-skolor

- AKTION FN för fred – lärarmaterial (detta häfte).
- Diskussionskort om projektet Minor, en version på svenska och en på engelska.

Lärarmaterial på Portalen för FN-skolor, AKTION FN för fred

www.fn.se/portalen lösenord: *bolivia*

- AKTION FN för fred – lärarmaterial (detta häfte).
- PowerPoint om projekt Minor, med talmanus.
- Disskussionskort om projektet Minor i PDF-format, en version på svenska och en på engelska.

Övriga digitala källor för fördjupning och fortbildning

- Globalis.se: https://www.globalis.se/
- Världskoll.se: http://varldskoll.se/
- Svenska FN-förbundets hemsida om fred, säkerhet och nedrustning: https://fn.se/vi-gor/fred-sakerhet-nedrustning/
- Svenska FN-förbundet om projekt Minor: https://fn.se/vi-gor/vi-stodjer-viktiga-fn-projekt-i-varlden/minor/
- FN:s minröjningsorgan, UNMAS: https://www.unmas.org/en
- Ottawakonventionen: https://unoda-web.s3-accelerate.amazonaws.com/wp-content/uploads/assets/media/8DF9CC31A4CA8B32C12571C7002E3F3E/file/APLC%2BEnglish.pdf
- FN-sekretariatets avdelning för nedrustning, UNODA, om minor: https://www.un.org/disarmament/convarms/landmines/
- UN Women om fred och säkerhet: http://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security
- Säkerhetsrådet: http://www.un.org/en/sc/
- Sverige i säkerhetsrådet: http://www.regeringen.se/regeringens-politik/sverige-i-fns-sakerhetsrad/
- FN:s sida över vilka länder som anslutit sig till vilka konventioner. OHCHR Status of ratification interactive dashboard: http://indicators.ohchr.org/
- Svenska freds- och skiljedomsföreningen: https://www.svenskafreds.se/vad-vi-gor/nedrustning/minor-och-klustervapen/
- FN FAKTA om Många faror för flickor i konflikt (2018): https://fn.se/wp-content/uploads/2018/03/Faktablad-om-Flickor-i-konflikt-2018.pdf
- FN FAKTA om Omvärlden svek utsatt folkgrupp (2018): https://fn.se/wp-content/uploads/2018/05/Faktablad-om-Rohingyer-och-R2P-1.pdf

- FN FAKTA om 17 gemensamma mål stort framsteg för mänskligheten (2017): https://fn.se/wp-content/uploads/2016/04/Faktablad_nytryck-2017-digital.pdf
- FN FAKTA om Allt bredare mandat för FN-styrkor (2017): https://fn.se/wp-content/uploads/2016/04/2-17-FNs-fredsinsatser-1.pdf
- FN FAKTA om 15 stater ansvarar för freden (2017): https://fn.se/wp-content/uploads/2016/04/1-17-FNs-s%C3%A4kerhetsr%C3%A5d-1.pdf
- FN FAKTA om Sverige aktör i FN-biståndet (2016): https://fn.se/wp-content/uploads/2016/04/3-16-Sveriges-st%C3%B6d-till-FN.pdf
- FN FAKTA om Tusentals dödas och skadas varje år (2015): https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Faktablad-2-15-Minor-och-andra-explosiva-l%C3%A4mningar.pdf
- UR Play – UR Samtiden - Nobel Prize Teacher Summit 2018: *Hur jag blev fredsaktivist:* https://urplay.se/program/209148-ur-samtiden-nobel-prize-teacher-summit-2018-hur-jag-blev-fredsaktivist
- UR Skola - UR Samtiden - Nordiskt forum 2014: *Säkerhet i krig och fred:* https://urskola.se/Produkter/184561-UR-Samtiden-Nordiskt-forum-2014-Sakerhet-i-krig-och-fred
- UR Skola - UR Samtiden – Örebro fredskonferens 2014: *Medling för fred:* https://urskola.se/Produkter/186499-UR-Samtiden-Orebro-fredskonferens-2014-Medling-for-fred
- UR Skola - UR Samtiden - Demokratidagen 2018: *Jan Eliasson – det nya globala landskapet:* https://urskola.se/Produkter/206104-UR-Samtiden-Demokratidagen-2018-Jan-Eliasson-det-nya-globala-landskapet
- UR Skola - UR Samtiden – Örebro fredskonferens 2014: *Margot Wallström om FN-dagen och fredsarbete:* https://urskola.se/Produkter/186472-UR-Samtiden-Orebro-fredskonferens-2014-Margot-Wallstrom-om-FN-dagen-och-fredsarbete
- UR Skola - UR Samtiden - Kvinnors styrkor och möjligheter: Aldrig mera våldtäkt: https://urskola.se/Produkter/200926-UR-Samtiden-Kvinnors-styrkor-och-mojligheter-Aldrig-mera-valdtakt
- UR Skola – Makt hos mig: Per och Anders Ygeman: https://urskola.se/Produkter/190206-Makt-hos-mig-Per-och-Anders-Ygeman
- Podden *Displaced:* https://poddtoppen.se/podcast/1368638855/displaced

AKTION FN för fred - koppling till Lgy 11 och 30 kursers centrala innehåll

Förskolans och skolans värdegrund:
https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/publikationer/svid12_5dfee44715d35a5cdfa2899/55935574/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf2579.pdf?k=2579

Exempel på nyckelord: *Fred, säkerhet, nedrustning, minor, hållbar utveckling, konflikt, hälsa, migration, samarbete, aktivism, demokrati, kultur, mänskliga rättigheter.*

Barnhälsovård
- Barns hälsa och välbefinnande.
- Sambanden mellan levnadsvanor, livsvillkor samt barns hälsa och välbefinnande.
- FN:s konvention om barnets rättigheter.

Barns lärande och växande
- Barns olika uppväxtmiljöer och levnadsvillkor och hur samhällsförändringar har påverkat detta.
- Hur till exempel genus, klass, etnicitet, funktionsnedsättningar och fritid påverkar barns levnadsvillkor.

Engelska 5
- Ämnesområden med anknytning till elevernas utbildning samt samhälls- och arbetsliv; aktuella områden; händelser och händelseförlopp; tankar, åsikter, idéer, erfarenheter och känslor; relationer och etiska frågor.
- Levnadsvillkor, attityder, värderingar och traditioner samt sociala, politiska och kulturella förhållanden i olika sammanhang och delar av världen där engelska används. Engelska språkets utbredning och ställning i världen.
- Muntlig och skriftlig produktion och interaktion av olika slag, även i mer formella sammanhang, där eleverna instruerar, berättar, sammanfattar, förklarar, kommenterar, värderar, motiverar sina åsikter, diskuterar och argumenterar.
- Strategier för att bidra till och aktivt medverka i diskussioner med anknytning till samhälls- och arbetslivet.
- Bearbetning av egna och andras muntliga och skriftliga framställningar för att variera, tydliggöra och precisera samt för att skapa struktur och anpassa till syftet och situationen. I detta ingår användning av ord och fraser som tydliggör orsakssammanhang och tidsaspekter.

Etik och människans livsvillkor
- Olika kulturer, deras uttryckssätt och kulturmönster samt kulturens betydelse för människors värderingar.
- Kulturers och livsåskådningars påverkan på hälsa, ohälsa, funktionsnedsättning, livskvalitet, behandling, vård och omsorg samt liv och död.

Etnicitet och kulturmöten
- Svenska kulturer och kulturmöten i ett globaliserat och mångkulturellt samhälle.
- Innebörden i begreppen kultur, etnicitet, nationalitet och religion.

Friskvård och hälsa
- Människors livsvillkor och hälsoeffekter ur psykosociala, socioekonomiska, kulturella, historiska och internationella aspekter samt genus- och miljöaspekter.

Geografi 1
- Befolkningsutveckling, befolkningsfördelning och rumslig förändring. Urbanisering samt städers framväxt, funktion, struktur och miljöpåverkan. Betydelsen av migration, utbildning, miljöförändring, försörjningsstrategier, reproduktiv hälsa och familjeplanering sett ur olika perspektiv, till exempel kön, sexualitet, etnicitet och socioekonomiska förhållanden.

Historia 1a1
- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välstånd, teknisk utveckling, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter, jämställdhet, kolonialism, diktaturer, folkmord och konflikter.
- Historiskt källmaterial som speglar människors roll i politiska konflikter, kulturella förändringar eller kvinnors och mäns försök att förändra sin egen eller andras situation. Olika perspektiv utifrån till exempel social bakgrund, etnicitet, generation, kön och sexualitet.

Historia 1a2
- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen i Sverige och globalt samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välstånd, teknisk utveckling, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter och jämställdhet men också kolonialism, diktaturer, folkmord och konflikter. Långsiktiga historiska perspektiv på förändrade maktförhållanden och olika historiska förklaringar till dem.
- Historiskt källmaterial som speglar människors roll i politiska konflikter, kulturella förändringar eller kvinnors och mäns försök att förändra sin egen eller andras situation. Olika perspektiv utifrån till exempel social bakgrund, etnicitet, generation, kön och sexualitet.

Historia 1b
- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen i Sverige och globalt samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välstånd, teknisk utveckling, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter och jämställdhet men också kolonialism, diktaturer, folkmord, konflikter och ökat resursutnyttjande. Långsiktiga historiska perspektiv på förändrade maktförhållanden och olika historiska förklaringar till dem.
- Historiskt källmaterial som speglar människors roll i politiska konflikter, kulturella förändringar eller kvinnors och mäns försök att förändra sin egen eller andras situation. Olika perspektiv utifrån till exempel social bakgrund, etnicitet, generation, kön och sexualitet.

Historia 2a
- Tematiska fördjupningar när det gäller historiska frågeställningar av betydelse för individer, grupper och samhällen, till exempel lokalhistoria, global migration och kulturmöten, olika historiska världsbilder, synen på jämställdhet och människors värde, moderna mediers framväxt samt resursutnyttjande och människors förhållande till naturen.

Historia 3
- Någon global förändringsprocess under 1800- och 1900-talen. Dess konkreta förlopp samt konsekvenser för samhällen, grupper och individer på regional eller lokal nivå.

Humanistisk och samhällsvetenskaplig specialisering
- Fördjupning inom valt kunskapsområde. Exempel på kunskapsområden kan vara arkeologi, EU, freds- och konfliktfrågor, globala utvecklings- och rättvisefrågor, interkulturell kommunikation, kriminologi, litteratur på olika språk, lokala eller regionala studier, mediekommunikation, miljöhistoria samt tolkning och översättning. Samband mellan kunskapsområdet och omvärlden.

Hälsopedagogik
- Människors hälsa, hälsorelaterade levnadsvanor och olika hälsoeffekter ur ett miljöperspektiv, historiskt perspektiv och internationellt perspektiv samt ur sociala och kulturella aspekter.

Internationella relationer
- Olika aktörer, deras mål och medel samt hur dessa samspelar inom utrikes- och säkerhetspolitik. Den moderna nationalstatens utmaningar som en internationell aktör.
- Världskrigens och efterkrigstidens betydelse för etableringen av internationella institutioner. Olika former av organiserat samarbete mellan länder och sambandet mellan detta samarbete och den politiska och ekonomiska utvecklingen.
- Orsaker till och följder av samarbeten och konflikter.
- Internationell rätt. Möjligheter och svårigheter med att säkerställa såväl staters som individers rättigheter och säkerhet. Grundläggande internationella konventioner om mänskliga fri- och rättigheter och olika aktörers möjlighet till tillämpning.
- Globaliseringens betydelse för individer, grupper och samhällen samt möjligheter och utmaningar för miljö och resursfördelning.

Internationellt arbete
- Vård och omsorg i olika länder och hur kulturer påverkar synen på hälsa, ohälsa, funktionsnedsättning, medicinsk behandling, vård och omsorg samt liv och död.
- Sociala aspekter och genusaspekter på hälsa och välbefinnande i olika länder.
- Normer och värderingar inom vård och omsorg i olika länder.
- Etiska riktlinjer som är centrala för vård- och omsorgsarbete i olika länder samt värdekonflikter.
- Sociala aspekter och genusaspekter på hälsa och välbefinnande i olika länder.
-Det egna förhållningssättet och den egna rollen i mötet med patienter och brukare samt med olika länders vård- och omsorgsstruktur.

Människors miljöer
- Människors olika levnadsmiljöer och levnadsvillkor.
- Hur människor påverkas av, samt själva medverkar till, skapandet av de kulturer och samhällen de lever i.
- Hur till exempel genus, klass, etnicitet, familj, generation, funktionsnedsättningar, arbete och fritid påverkar människors levnadsvillkor.
- Demokratisk värdegrund och internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter.
- Innebörden av integration, segregation, likabehandling och diskriminering.

Naturkunskap 1
- Olika aspekter på hållbar utveckling, till exempel vad gäller konsumtion, resursfördelning, mänskliga rättigheter och jämställdhet.

Naturkunskap 1b
- Olika aspekter på hållbar utveckling, till exempel vad gäller konsumtion, resursfördelning, mänskliga rättigheter och jämställdhet.

Politik och hållbar utveckling
- Grundläggande begrepp inom området hållbar utveckling.
- Intresseorganisationer inom området hållbar utveckling, deras arbete och påverkan på den politiska agendan från lokal till global nivå.
- Etiska värderingar och överväganden i samband med politiska beslut.

Psykologi 1
- Socialpsykologi och dess tillämpningar: hur människan påverkas och formas tillsammans med andra utifrån de grupper och organisationer hon eller han tillhör.

Psykologi 2a
- Personlighetspsykologi och dess tillämpningar: hur individen beskrivs utifrån sina egenskaper och hur dessa påverkar individens beteende, känslor och tankar.
- Mediers, livsstilars och kulturs påverkan på mänskliga beteenden, känslor och tankar.

Psykologi 2b
- Fördjupning i några psykologiska perspektiv, till exempel kognitionspsykologi, biologisk psykologi, socialpsykologi, personlighetspsykologi, utvecklingspsykologi eller klinisk psykologi.
- Psykologiska tillämpningsområden som är relevanta för elevernas utbildning, till exempel idrottspsykologi, ekonomisk psykologi, kulturorienterad psykologi, trafikpsykologi, teknisk psykologi, arbets- och organisationspsykologi, miljöpsykologi, rättspsykologi, genusrelaterad psykologi, ekologisk psykologi, kundpsykologi, mediepsykologi, familjepsykologi och pedagogisk psykologi.

Samhällskunskap 1a1
- Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika

nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån olika demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter. Digitalisering och mediers innehåll samt nyhetsvärdering när det gäller frågor om demokrati och politik.
- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
- Folkrätten i väpnade konflikter. Den internationella humanitära rätten och skyddet för civila i väpnade konflikter.
- Gruppers och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.

Samhällskunskap 1b
- Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån grundläggande demokratimodeller. Möjligheter och utmaningar med digitaliseringen när de gäller frågor om demokrati och politik. Politiska ideologier och deras koppling till samhällsbyggande och välfärdsteorier.
- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
- Folkrätten i väpnade konflikter. Den internationella humanitära rätten och skyddet för civila i väpnade konflikter.
- Gruppers och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.

Samhällskunskap 2
- Nationalekonomiska teoriers framväxt och genomslagskraft utifrån historiska villkor och motsättningar, till exempel merkantilism, ekonomisk liberalism, marxism, keynesianism och monetarism. Frågor om tillväxt, makt, inflytande, ett hållbart samhälle, digitalisering, miljö och resursfördelning i relation till de ekonomiska teorierna.
- Det nutida samhällets politiska utveckling utifrån historiska ideologiska villkor, till exempel mänskliga rättigheter, nationalism, kolonialism och jämställdhet, i relation till maktfördelning och ekonomiska villkor. Frågor om aktörens handlingsfrihet kontra strukturella villkor.

Samhällskunskap 3
- Globalisering och dess betydelse utifrån ett demokratiskt, ekonomiskt och politiskt perspektiv samt för individer, grupper och nationer. Analys av utmaningar som individen, nationen och jorden står inför i en globaliserad värld.

Socialpedagogik
- Utanförskapets problematik på grund av människors livssituationer samt hur dessa påverkas av sociala, kulturella, kognitiva, fysiska och psykiska begränsningar.
- Samhällsutvecklingens påverkan, och olika synsätt genom historien, på verksamheter inom vård och omsorg utifrån till exempel klass, kön och etnicitet.
- Livsvillkor och möjlighet till utveckling för personer som är i behov av stöd och service från samhället.

Socialt arbete
- Offentliga, frivilliga och privata sociala verksamheter, deras organisationer, innehåll och ideologier samt roller i samhället.

Sociologi
- Skapandet av samhällen, kulturer, identiteter, sociala processer och socialisation.
- Sociala strukturer utifrån klass, genus, etnicitet, kultur och religion.
- Sociala normer och kategoriseringar av människor.
- Innebörden av integritet, social kontroll, segregering och marginalisering.
- Diskriminering, jämställdhet och likabehandling.